

EESTI KIRJANDUSE JA RAHVALUULE KATEEDRI
TEADUSLIKUST TÖÖST

E. Laugaste, A. Järv

Kohe sõja järel loodud eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri teadusliku töö põhiülesandeks sai eesti kirjanduse ajaloo, kirjanduse teooria ja eesti rahvaluule süstemaatiline uurimine ja senise teadusliku pärandi ümberhindamine monograafiliste uurimuste, artiklite ja teaduslike ettekannete kaudu. 1945. a. algul tegi EKP Keskkomitee eesti kirjanduse ja eesti rahvaluule kateedritele ülesandeks koostada viiekõiteline ülevaatlik eesti kirjanduse ajalugu. Töö käiku ja suundi arutati EKP esimese sekretäri N. Karotamme juures 1945. a. septembris. Kateedri liikmeist võtsid sellest koosolekust osa v.-õp. K. Taev, dots. V. Alttõa, prof. kt. F. Tuglas ja dots. E. Laugaste. Valmisid järgmised köited: E. Laugaste, "Eesti kirjanduse ajalugu I. Eesti rahvaluule" (1946). See oli esimene ülevaatlik eesti rahvaluule käsitus. III köide "Rahvuslik ärkamis- ja venestusreformide aeg" (1946) ilmus V. Alttõa koostatuna. IV osa ilmus F. Tuglaselt teemal "Kriitiline realism" (1947). See oli õigupoolest esimene teaduslik ülesanne kahele kateedrile. Valminud osi kasutati kaua õpikuna nii ülikoolis kui ka abivahendina keskkoolides.

Samal ajal töötas eesti kirjanduse periodiseerimise valdkonnas K. Taev (kateedrijuhataja 1944 - 1966) ning andis sellealase esimese lahenduse. Teise uurimisteemana valgestas K. Taev eesti kirjanduse ja tsaristliku tsensuuri suhteid, koostades selle kohta ka kandidaadiväitekirja (1963). K. Taevilt ilmus samuti mitmeid programmlisi kirjutusi eesti nõukogude kirjandusteaduse kohta. 1953. a. toimetas ta väljaandmiseks Fr. R. Kreutzwaldi kommenteeritud teoseid viies köites. 1976. a. avaldas tekstikriitilise väljaande "Kristjan Jaak Peterson. Laulud. Päevaraamat".

1955 - 1966 töötas kateedris dots. L. Raud, kes võttis juhtivalt osa kirjandusteaduslike albumite "Fr. R. Kreutz-

wald" (1953) ja "Eduard Vilde sõnas ja pildis" (1966) koostamisest, osales kirjandusajalugude kirjutamisel ning avaldas materjale Fr. R. Kreutzwaldi, Ed. Vilde, J. Lilienbachi jt. kohta.

Dots. J. Kõosaare uurimisprobleemiks oli Eduard Vilde looming. Samuti tegeles ta soome kirjanduse õpetamisega.

Prof. E. Laugaste (1944 - 1948 eesti rahvaluule kateedri juhataja) teaduslikus töös on olnud kaks probleemi: eesti rahvaluuleteaduse ajalugu ja muistendite ning regivärside kui žanrite ajalooline kujunemine ning olulisemad tunnused. Viimaselt alalt on ka doktoridissertatsioon "Sõnaalguline ja sisealliteratsioon eesti rahvalauludes. Eesti rahvalaulu struktuur ja kujundid I" (1969), kaitstud 1970. a. Paralleelismiküsimuste kohta on peetud ettekandeid NSVL-teaduslikel konverentsidel ja FU kolmandal kongressil Tallinnas. On ilmunud samuti rida lühimonograafiaid ja ülevaateid mitmes keeles. Hiiumuistendite kolmeköiteline täielik tekstikriitiline väljaanne (trükkis 1959 - 1970; kaasautoriteks E. Normann ja E. Liiv) kasvas välja loengukursustest "Kalevipoeg". Eesti rahvaluuleteaduse ajaloo alalt on ta avaldanud "Eesti rahvaluuleteaduse ajaloo" I (1963) ja II (1980). E. Laugaste osales kaasautorina "Kalevipoja" kaheköitelise teadusliku väljaande juures (1961, 1963), kirjutas võrdluse "Alg-Kalevipojaga" ning osa kommentaare. Põhjalik kommentaar on muistendiväljaande ja rahvaluuleteaduse ajaloo juures. E. Laugaste organiseeris kaks köidet mitme autori uurimusi - "Kalevipoja küsimusi" (TRÜ toimetised 53 ja 138). Ta oli algataja ja kaastööline suure neljaköitelise regilaulude antoloogia koostamisel, millise töö eest sai 1975. a. Nõukogude Eesti preemia. Praegu töötab asutustevahelise regivärsiväljaande "Vana Kannel" peatoimetajana. Kirjastamiseks on esitatud kaks köidet, neist teine E. Laugaste koostatud.

Juba 1945. aastast peale asuti E. Laugaste juhendamisel õppe- ja menetluspraktika ning ekspeditsioonide korras läbi töötama kas frontaalselt või temaatiliselt (näit. muistendite, regilaulude, kombestiku uurimiseks) kogu Eesti NSV-d. Süvendatumalt on töötatud Kihnus, Setus, Saare- ja Hiiumaal. Hiiumuistendite kogumiseks väljaande tarvis on töötatud mitmetes kihelkondades. Väljaspool Eesti NSV-d on töötatud Karjalas, Vadjas, Lutsis. Võimaluste piires on praktiseeritud samuti filmimist.

Prof. V. Alttoa, kes pikemat aega juhatas lääne-euroopa kirjanduse ja klassikalise filoloogia kateedrit, kirjandusteaduslikud uurimused valmisid eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedris. Siia kuuluvad doktoriväitekirjateemal "August Kitzberg" (1960) jm. Peamine süvenemine toimus kriitilise realismi alal. V. Alttoa on "Eesti kirjanduse ajaloo" I ja III köite autoreid. Põhjapanevate sõnakunsti uurimuste hulka kuulub monograafia "Eduard Vilde sõnameistrina" (1973). Koos dots. A. Valmetiga eesti keele kateedrist avaldas ta tekstikriitilise väljaande "17. sajandi ja 18. sajandi alguse eestikeelne juhuluule" (1973).

Prof. H. Peebu (kateedri juhataja 1966 - 1980) põhilisteks uurimisteedeks on kirjandusteooria ja lüürika koos vastavate sõnakunstnikega. Nii omendas ta kandidaadikraadi teemal "J. Vares-Barbaruse kirjanduslik-esteetiliste ja ühiskondlik-poliitiliste vaadete kujunemine" (1961). Doktoriväitekirja teemaks oli aga "Eesti lüürika kujunemislugu aastail 1917 - 1929" (kaitstud 1970. a.). Lühimonograafiaid ja ülevaateid on ilmunud H. Peebult mitmelt alalt ja mitmes keeles, samuti artiklite kogumikke, mis annavad tunnistust laialdasest teoreetiliste küsimuste tundmisest. Prof. H. Peep on NSV Liidu ainsa, TRÜ juures toimiva soome-ugri keelte ja eesti kirjanduse väitekirjade kaitsmise erialanõukogu esimees.

Prof. K. Muru (kateedri juhataja alates 1980. a.) kaitses filoloogiakandidaadi kraadi 1963. a. Tema kirjandusteaduslik uurimine on keskendunud eesti 1930. aastate luulele. J. Kärneri luule oli tema väitekirja teemaks ja lühimonograafia-aineks - "Jaan Kärner nõukogude luuletajana". Doktoriväitekirjateemal "Eesti lüürika aastail 1930 - 1940" on kaitstud 1974. a. Olulist kohta tema töös omab ka eesti kirjanduse õpetamise metodika probleemide uurimine. Peale selle on K. Muru avaldanud uurimuslikke artikleid paljude autorite kohta. Temalt on ilmunud peatükke keskkooli eesti kirjanduse õpikule ning ülevaade J. Sütiste elust ja loomingu.

Dots. A. Järve uurimisalaks on olnud "Kalevipoja" eesti ning väliskriitika suhted. Hiljem on ta siirdunud eesti draamaloomingu ja lastekirjanduse alale. 1967. a. kaitses A. Järv kandidaadiväitekirja teemal "August Kitzbergi draamalooming teatris ja kriitikas". Uurimusi on tal draamateooria ja kirjandusajaloo alalt. Koostanud H. Raudsepa "Va-

litud näidendid" (1974), artiklitevalimiku "Libahunt" teatris ja kriitikas" (1979) ja koos A. Nagelmaaga tekstikogumiku "Eesti näidendid" (1971). Samuti on ilmunud temalt peatükke keskkooli eesti kirjanduse õpikule ning ülevaated A. Jakobsoni ja J. Smuuli loomingust.

Dots. J. Põldmäe põhimiseks uurimisteemaks oli värsiteooria, eriti eesti värsi eripära ja eestikeelse värsi kujunemislugu. Sellelt alalt kaitses ta 1971. a. kandidaadiväitekirja "Eesti värsisüsteemid ja silbilis-rõhulise värsisüsteemi arengujooni XX sajandil". 1978. a. ilmus monograafia "Eesti värsiõpetus".

Dots. T. Kuldsepa peateemaks on eesti-soome kirjandussuhted. 1978. a. kaitses ta kandidaadiväitekirja teemal "Eesti kirjanduse retseptsioon Soomes (1900 - 1940)".

V.-õp. U. Kolk on kirjutanud sisukaid uurimusi regivärsi teooria ja eesti rahvamuusika alalt.

V.-õp. R. Vääri on tegelnud ettevalmistusosakonna kirjanduse õpetamise metoodika probleemidega.

Vanemlaborant P. Hagu on avaldanud mõned uurimused setu rahvatraditsiooni alalt.

Lühemat aega töötasid kateedri õppejõududena A. Vinkel (uuris J. Liivi loomingut) jt. Käesoleval ajal on kateedri juures statsionaarse aspirandina L. Epner (draama) ning mittestatsionaarsete aspirantidena (samaaegselt õppejõud) E. Lõhnus (lühirika) ja H. Noor (eepika) ning sihtaspirandina S. Saabitov Mari ANSV-st (rahvaluule).

Eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri liikmete teadusliku tööga on väga tihedalt seotud õppemetoodilise kirjanduse avaldamine üliõpilastele (õpikud, loengukonspektid, õppefilmid, praktikajuhendid jm.) ning keskkoolidele (kirjandusõpikud, metoodilised juhendid jm.).

Eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedril on tihedad suhted teiste asutustega. E. Laugaste töötab NSVL TA Karjala filiaaliga koos originaaltekstide publikatsiooni "Karjalan kansan runot" väljaandmisel. Seni on ilmunud 2 köidet.

E. Laugaste osales ka KKI rahvaluule sektori loomisel, oli 1947 - 1952 selle sektori esimene juhataja. 1971 - 1975 töötas kohakaaslasena sama asutuse uurimisgrupi juhatajana, tulemuseks uurimuste kogu "Saaksin ma saksa sundijaks" (1976), kirjastamisel selle teine köide "Mõis rikas valla vaevast". Kaalukas ja ulatuslik on E. Laugaste töö asutustevahelise väljaande "Vana Kannel" peatoimetajana.

K. Taev, V. Altoa, K. Muru ja H. Peep on aastate vältel seotud ENSV Kirjanike Liidu tööga (Tartu osakonna büroo, kriitikasektsioon jm.). 1979. a. sai H. Peep oma raamatu "Tähtraamat" eest J. Smuuli nimelise kirjanduse aasta-preemia.

E. Laugaste on aastaid seotud ülevabariigilise kodu-uurimisega, kuulub ka vabariikliku kodu-uurimiskomisjoni koosseisu. Kodu-uurimise alalt ilmus temalt koos A. Rõõmuga teejuht Kalevipoja-muistendiga seotud paikadesse "Kalevipoja jälgedel" (1965), algatas väljaande "Kas tunned maad" koostamise, olles selle autoreid, samuti kodu-uurimise käsiraamatu kaasautor (1966). Soome keeles ilmus soomlastele kasutamiseks ülevaateteos "Eestin kansanrunouden kysymyksiä" (1958). Samuti T. Kuldsepa väitekirja soomekeelne variant "Viron kirjallisuus Suomessa" (1977). Suomen Kirjallisuuden Seura kirjavahetajaliikmed on prof. E. Laugaste (ka Kalevalaseura ja Soome-Ugri Seltsi välisliige) ja dots. T. Kuldsepp ning Suomen Kielen Seura välisliikmeks dots. A. Järv.

Suurt töökoormust tähendab perioodiline keskkooliõpilaste kirjandusolümpiaad, mis on viinud kateedri lähisuhetesse meie vabariigi paljude koolide, eelkõige haridusministeeriumiga.

Pikaajaline koostöö on kateedril Kreutzwaldi-nimelise kirjandusmuuseumiga, mis ühtlasi on olnud kateedri üliõpilaste praktikabaasiks. Mitmetahulised on sidemed Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudiga. K. Taev, L. Raud, V. Altoa, H. Peep, K. Muru jt. on KKI toimetusel ilmuva "Eesti kirjanduse ajaloo" kaasautorid.

Peaaegu kõik meie vabariigi teadusliku kraadiga eesti kirjanduse ja kõik rahvaluuleteadlased - õppejõud on üliõpilasena, aspirandina või muul viisil olnud seotud eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedriga. Tähenduslik on olnud E. Laugaste, H. Peebu jt. töö kateedri aspirantide juhendajatena.

Nii kirjanduse kui ka rahvaluule eriala üliõpilased on pidevalt osa võtnud ÜTÜ konverentsidest ja teaduslike tööde konkurssidest, kusjuures üliõpilaste uurimistöid on hinnatud nii TRÜ kui ka vabariikliku tunnustusega. Rotaprintis on ilmunud kaks üliõpilastööde kogumikku (1963, 1976). Igal aastal toimuvad ainealase olümpiaadi raames kohtumised Tallinna Pedagoogilise Instituudi eesti filoloogiat õppivate

üliõpilastega. Kirjandusliku loominguga tegelevad üliõpilased kogu ülikoolist on kateedri vahendusel koondatud kirjanike liidu Tartu osakonna juurde.

ÜBER DIE WISSENSCHAFTLICHE ARBEIT DES LEHRSTUHLS FÜR ESTNISCHE LITERATUR UND FOLKLORE

E. Laugaste, A. Järv

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Beitrag gibt man eine Übersicht über die wissenschaftliche und pädagogische Arbeit der Lehrstuhlmitglieder von der Gründung des Lehrstuhls an im Jahre 1944. Berührt werden die Beziehungen zu anderen Lehr- und wissenschaftlichen Anstalten, es wird eine Übersicht über die Zusammenstellung von Lehrmitteln und -büchern, sowie über die Forschungsarbeit der Studenten gegeben, alles jedoch in allgemeinsten Zügen.

О НАУЧНОЙ РАБОТЕ КАФЕДРЫ ЭСТОНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ФОЛЬКЛОРА

Э. Лаугасте, А. Ярв

Р е з ю м е

Кафедра эстонской литературы и фольклора ТГУ была организована в 1944 г. на базе нескольких лекторов бывшего Тартуского университета. В статье дается обзор научно-педагогической работы кафедры. Отмечаются достигнутые успехи в этой работе, характеризуются связи кафедры с другими научными и педагогическими учреждениями. Особо подчеркивается вклад коллектива кафедры в развитие филологической мысли Советской Эстонии.